

Rapport. September 2025

Det gode liv i familien og civilsamfundet

Det gode liv i familien og civilsamfundet

Kolofon

Det gode liv i familien og civilsamfundet

Rapport

Kasper Støvring, ph.d. og kulturforsker

for Tænk tanken Prospekts program for medborgerskab og samfundspolitik

September 2025 www.taenketankenprospekt.dk

Indhold

Resume.....	2
1. Indledning	3
2. Hvad viser undersøgelserne?	3
3. De bærende elementer i civile fællesskaber	6
Familieliv	6
Stedforankring og tilhørsforhold	7
Foreningsliv og frivilligt engagement.....	7
Naboskaber	9
4. Den kommunitaristiske menneske- og samfundsforståelse.....	9
Kommunitarismens liberalismekritik	10
Det situerede selv: Mennesket som socialt væsen	11
Dydsetikkens betydning for fællesskabet	12
Sædelig integration	13
Fra stat til samfund	14
5. anbefalinger	14
Styrk familien som samfundets grundlæggende enhed	14
Styrk de lokale fællesskaber	15
Skab balance mellem stat, marked og civilsamfund.....	15
Fremhæv dyderne i den offentlige samtale.....	16
Lokal autonomi	16
Langsigtet perspektiv	16

Resume

Denne rapport undersøger det tilsyneladende paradoks, at livskvaliteten i Danmark ofte er højest i mindre byer og landområder, hvor velstanden og uddannelsesniveauet er lavere end i storbyerne. Gennem analyse af omfattende undersøgelser fra Realdania, VIVE, Bolius og Danmarks Statistik dokumenteres det, at civile fællesskaber – familier, foreninger, naboskaber og lokalsamfund – udgør grundlaget for det gode liv.

Centrale pointer

- Stabile familier og parforhold har markant positiv betydning for livskvalitet, mens skilsmisse og ensomhed er blandt de mest negative faktorer
- Livskvaliteten er højere i landkommuner og byer med op til 10.000 indbyggere, selvom indkomst- og uddannelsesniveauet ofte er lavere
- Sociale relationer er den vigtigste positive faktor for livskvalitet, mens ensomhed er den mest skadelige
- Områder med stærkt foreningsliv, lave skilsmisserater og aktive naboskaber scorer højest på livskvalitet

Teoretisk forståelsesramme

Rapporten præsenterer en kommunitaristisk forståelse af mennesket som et grundlæggende socialt væsen, der finder identitet og mening gennem forpligtende fællesskaber. Dette perspektiv udfordrer den dominerende liberale ideologi med dens fokus på individualisme og velfærdsstatslige løsninger.

Anbefalinger

- Styrk familien som samfundets grundlæggende enhed gennem økonomiske incitamenter og fleksible arbejdsmodeller
- Genopbyg lokale fællesskaber ved at bevare fysiske mødesteder og servicefunktioner
- Skab balance mellem stat, marked og civilsamfund gennem decentralisering og støtte til frivilligt engagement
- Fremhæv dyder og det gode liv i den offentlige samtale frem for ensidigt fokus på rettigheder
- Understøt lokal autonomi og borgerinitierede projekter

Konklusionen er klar: Det gode liv findes ikke i isoleret selvrealisering, men i meningsfulde fællesskaber, hvor mennesker kan være noget for hinanden og bidrage til fælles mål, der rækker ud over dem selv.

1. Indledning

Det er tilsyneladende paradoksalt: I Danmark er livskvaliteten ofte højest i de mindre byer, hvor velstanden og uddannelsesniveauet er lavere, og den materielle levestandard ikke toppe statistikkerne. I vores fokus på økonomisk fremgang, urbanisering og individuel frihed har vi måske overset, hvad der virkelig betyder noget for menneskers trivsel. Nyere undersøgelser tegner i hvert fald et ret entydigt billede:

Det er i de civile fællesskaber – familier, foreninger, naboskaber og lokalsamfund – at grundlaget for det gode liv skabes.¹

Undersøgelser og data fra bl.a. Realdania, VIVE, Bolius, Danmarks Statistik og tænketanken Cevea dokumenterer, at danskere, der lever i stabile familier og bor i landdistrikter og byer med op til 10.000 indbyggere oplever højere livskvalitet end borgere i de største byer, selvom indkomsterne og uddannelsesniveauet ofte er lavere. Denne tendens er særligt markant i kommuner som Varde, Stevns, Ringkøbing-Skjern og Vesthimmerland, som hverken hører til landets rigeste eller mest veluddannede områder, men hvor civilsamfundet blomstrer, og skilsmisseraterne er lave.

Denne rapport samler og analyserer den eksisterende viden om, hvordan civile fællesskaber bidrager til livskvalitet. Det undersøger de bærende elementer i velfungerende familier og lokalsamfund og præsenterer en kommunitaristisk forståelsesramme for det gode liv, hvor mennesket ses som et socialt væsen, der finder mening og identitet gennem forpligtende fællesskaber.

Med eksempler fra danske lokalsamfund, der har formået at vende en negativ udvikling, vil rapporten pege på veje til at styrke civilsamfundet i en tid, hvor individualisme, velfærdsstatslige tiltag og politisk styring dominerer samfundsudviklingen.

2. Hvad viser undersøgelserne?

Når vi ser på de fra forskellige undersøgelser, tegner der sig et bemærkelsesværdigt mønster: Livskvaliteten i Danmark er højest, hvor man mindst skulle vente det – ikke i storbyerne med højt uddannelsesniveau og materiel levestandard og mange singler, men i mindre bysamfund og landdistrikter med stabile familier.

Data fra Danmarks Statistik viser, at de færreste skilsmisser finder sted i områder i Vestjylland, der ofte nedsættende benævnes "Udkantsdanmark" eller "den rådne banan".² Det gælder kommuner

¹ I denne rapport regnes familien som en del af civilsamfundet, der eksisterer ved siden af staten og markedet, selv om den i lighed med venskaber er et intimt fællesskab, der hører til i privatsfæren i modsætning til andre civile institutioner som foreningslivet. At familien på nogle punkter adskiller sig fra andre typer fællesskaber understreger samtidig dens betydning som samfundet mest elementære byggesten.

² Lavendla (2025). *Her blev flest skilt i Danmark i 2024*, lavendla.dk <https://lavendla.dk/om-lavendla/presse/pressemeddelelser/kortlaegning-her-bliver-flest-skilt-i-danmark-2024/>

som Struer og Lemvig, mens hovedstadsområdet generelt har flere skilsmisser, om end fordelingen mellem land og by ikke er entydigt. Det væsentlige er, at en stabil familie er afgørende for livskvaliteten, og det gælder både for børn og voksne.³ Børn, der vokser op i stabile familier, har det ikke blot bedre, men får også bedre uddannelse og er mindre kriminelle.

Blandt de faktorer, der konsistent kobles til højere livstilfredshed, står ægteskabet som en af de mest robuste.⁴ Realdanias omfattende livskvalitetsrapport fra 2025, "Vores livskvalitet", underbygger betydningen af stabile familier med konkrete tal: At leve i et parforhold har en markant positiv betydning for livskvaliteten.⁵ Personer i parforhold scorer i gennemsnit 0,5 point højere på livskvalitetsskalaen (0-10) end enlige. Effekten er størst for mænd, men også betydelig for kvinder.

Samtidig er skilsmisse og samlivsbrud en af de livsbegivenheder, der har størst negativ effekt på livskvaliteten. Det tager typisk flere år at komme sig over et brud, og især mænd oplever et større fald i livskvalitet efter skilsmisse end kvinder. Børn, der oplever skilsmisse, har også ifølge Realdanias rapport i gennemsnit lavere livskvalitet end børn fra intakte familier, men undersøgelsen viser, at det især er hjemmets konfliktniveau – uanset om forældrene er sammen eller ej – der påvirker børns trivsel. Ensomhed er desuden mere udbredt blandt enlige og skilte, især mænd.

En anden undersøgelse fra Realdania, "Livskvalitet på landet" (2023), dokumenterer andre relevante aspekter af det gode liv. Livskvaliteten er f.eks. højere i landkommuner end i storbyer.⁶ Undersøgelsen konkluderer, at tre faktorer er særligt afgørende for den høje livskvalitet i landdistrikterne og de mindre byer: Nærhed til naturen, fællesskaber med andre mennesker om det sted, hvor man bor, samt civilsamfundets styrke og de fysiske mødesteder.

Dette billede bekræftes af en undersøgelse, Realdania har lavet sammen med Videntcentret Bolius, "Danskerne i det byggede miljø" (2023), som viser, at der i landdistrikterne og i byer med op til 50.000 indbyggere er højere livskvalitet, selv om uddannelses- og indkomstniveauet er lavere i forhold til de større byer.⁷ Undersøgelsen dokumenterer, at der her er større tilfredshed med tilværelsen, både i forhold til tryghed og tillid, familieliv, privatøkonomi, arbejde og boligsituation, når man spørger folk. Særligt i byer med færre end 10.000 indbyggere er der stærkere sociale

³ Dørge, H. (2020). *Opbruddets pris*, weekendavisen.dk <https://www.weekendavisen.dk/samfund/opbruddets-pris>

⁴ Mäki, M. (m.fl., 2022). *Stable marital histories predict happiness and health across educational groups*, MPIDR <https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2022-035.pdf>; Bruze, G. (m.fl., 2012). *The Dynamics of Marriage and Divorce*, pure.au.dk https://pure.au.dk/ws/files/44401080/wp12_06.pdf

⁵ Mahncke, H. og Wiking, M (2025). *Vores livskvalitet*, Realdania <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/vores-livskvalitet>

⁶ Lolle, H.L. (m.fl., 2023). *Livskvalitet på landet*, Realdania <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/livskvalitet-paa-landet>

⁷ Videntcentret Bolius og Realdania (2023). *Danskerne i det byggede miljø*, Realdania <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/danskerne-i-det-byggede-miljoe-2023>

relationer, som kommer til udtryk i bedre naboskaber. Der er også færre omkostninger til boligen, hvilket giver en følelse af frihed, der også bidrager til livskvaliteten. At livskvaliteten er højere i landområder, hvor indkomsten typisk er lavere, har at gøre med, at økonomisk råderum betyder mere end selve indkomstens størrelse.

Realdanias tidligere nævnte livskvalitetsrapport, "Vores livskvalitet", går endnu dybere i analysen med data fra over 122.000 danskere. Den bekræfter, at sociale relationer er den vigtigste enkeltstående positive faktor for livskvalitet, mens ensomhed er den mest betydningsfulde negative faktor. Undersøgelsen viser, at selv "lette relationer" – de små, uforpligtende hverdagskontakter med naboer og lokale borgere – har markant positiv indvirkning på livskvalitet. Livskvaliteten er højere for personer, der taler med naboer 3-5 gange om ugen sammenlignet med de personer, der kun gør det 1-3 gange om måneden.

Rapporten dokumenterer også, at de højeste scorer for livskvalitet findes på ikke-brofaste øer som Fanø, Læsø og Ærø samt i mindre bysamfund. Hvad angår tryghed er der markante forskelle: I landområder og på øer føler op mod 97 % af befolkningen sig trygge i hele lokalområdet mod cirka 50 % i visse forstæder til København. Også Realdanias omfattende rapport understreger, at velstand langt fra altid hænger entydigt sammen med det gode liv – forskellen i livskvalitet mellem de 10 % rigeste og de 10 % fattigste danskere er kun 0,6 point på en skala fra 0 til 10, og efter et vist indkomstniveau flader kurven ud.

Ceveas analyse "Det skæve Danmark" (2023) underbygger en tilsvarende pointe: Kommuner som Varde og Stevns ligger langt fra toppen, når det gælder velstand målt på formue og indkomst. Men her er livskvaliteten meget høj, opgjort på civilsamfunds faktorer som foreningsliv samt på tryghed og oplevet tilfredshed.⁸

VIVE's kommunetal viser desuden et overraskende mønster i forhold til uddannelse.⁹ I mange mindre lokalsamfund især i Vestjylland er der flere unge end i resten af landet, der tager en erhvervs- eller gymnasial uddannelse, selv om forældrene hverken har særlig lange uddannelser eller særlig høje indkomster. En årsag er, at det lokale erhvervsliv her hjælper til og stiller praktikpladser til rådighed. Det peger, som jeg senere skal uddybe, på lokalpatriotisme som en vigtig dyd.

Endelig peger undersøgelserne, der henvises til i denne rapport, også på betydningen af stedbundne fællesskaber. Det betyder meget at være forankret det samme sted i mange år. Stabile familier skaber rødder. De, der har boet længst tid i deres nuværende bolig, oplever som

⁸ Jakobsen, A.L. (m.fl., 2023). *Det skæve Danmark*, Cevea

⁹ Dørge, H. (2020). *Mønsterbryderne fra vest*, weekendavisen.dk
<https://www.weekendavisen.dk/samfund/moensterbryderne-fra-vest>

regel den højeste livskvalitet. Det står i kontrast til den mere omskiftelige livsstil, der særligt præger singlelivet og livet i storbyerne.

Tilsvarende hænger livskvalitet sammen med tryghed. Trygheden er markant højere i landområder og på øer. Dette skyldes dels lavere kriminalitet, men også kendskabet til naboer og lokalsamfundet.

Samlet set tegner undersøgelserne et billede af, at stabile familier, traditionelle fællesskaber, stedforankring og sociale relationer er afgørende faktorer for livskvalitet. Det er faktorer, der oftere findes i mindre bysamfund end i storbyer. Som påpeget i Realdanias undersøgelse "Vores livskvalitet" udfordrer det den gængse forestilling ikke blot i Danmark, men i Vesten, nemlig at økonomisk velstand og urbanisering fører til bedre liv, fordi byerne tilbyder flere muligheder, højere indkomster og bedre adgang til uddannelse og sundhed.

3. De bærende elementer i civile fællesskaber

Hvad er det mere præcist ved familien og de civile fællesskaber, der skaber det gode liv? I dette afsnit udpeger jeg nogle centrale elementer og supplerer empirien med teoretiske forklaringer. Og lad det være sagt med det samme: Det er et stort og omfattende spørgsmål med en lige så righoldig litteratur om emnet. Særligt kan det anbefales at læse verdens længstvarende studie af livskvalitet, "Harvard Study of Adult Development", samlet i bogen "The Good Life"¹⁰ (2023), samt sociologen Musa al-Gharbis oversigtsartikel med mere end 100 forskningsundersøgelser.¹¹

Familieliv

Som påpeget viser undersøgelser, at det gode liv og velfungerende civilsamfund afhænger af stabile familier, der især giver børnene bedre opvækstvilkår, og stærke naboskaber. En del teori fokuserer på synet på ægteskab som en del af forklaringen på lavere skilsmisserater. Ægteskabet forstås her ikke som en kontrakt, men snarere som en pagt, et løfte om at holde sammen for at skænke sine kommende børn et hjem og yde ofre for dem.¹² At være del af en familie giver på den måde mennesker en dybere identitet og forankring. Ægteskabet får dermed en stabiliserende virkning, der rækker langt ud over det rent følelsesmæssige (romantik, forelskelse) eller nytte forstået i kontraktlige cost/benefit termer. Ægteskabet skaber økonomisk sikkerhed, emotionel støtte og social forankring.¹³

¹⁰ Waldinger, R. og Schulz, M. (2023), *The Good Life*, Simon & Schuster

¹¹ Al-Gharbi, M. (2023). *How to Understand the Well-Being Gap between Liberals and Conservatives*, American Affairs <https://americanaffairsjournal.org/2023/03/how-to-understand-the-well-being-gap-between-liberals-and-conservatives/>

¹² Scruton, R. (2001). *Becoming a Family*, City Journal <https://www.city-journal.org/article/becoming-a-family>

¹³ DeMaris, A. og Oates, G. (2021). *The Trajectory of Subjective Well-Being: A Partial Explanation of the Marriage Advantage*, Journal of Family Issues <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0192513X211030033>

Et stabilt familieliv bygger på traditioner omkring jul og påske, der danner fælles referencer, fælles morgenrutiner og aftensmåltider skaber en daglig rytme, fejring af fødselsdage, ferier og ture skaber og bygger lag på lag af minder, der forbinder familiemedlemmerne på tværs af generationerne, hvor også bedsteforældrene spiller en stor rolle.

Økonomiprofessor Melissa Kearney viser i sin bog "The Two-Parent Privilege" (2023), at familier med to forældre ikke kun giver børn flere økonomiske ressourcer, men også mere tid, opmærksomhed og følelsesmæssig støtte, der bidrager til større stabilitet, tryghed og trivsel. Hun argumenterer for, at ægteskabet – som en forpligtende pagt – skaber rammer for langsigtet engagement og opofrelse, der er afgørende for børns udvikling. Nye forskningsstudier peger også på, at børn fra familier med to gifte biologiske forældre ikke blot klarer sig bedre end børn fra andre familieformer, men at denne fordel faktisk er blevet større over tid.¹⁴ Ægteskab og stabil familiestruktur har altså ikke mistet betydning i moderne tid, tværtimod.

Stedforankring og tilhørsforhold

At føle sig hjemme et bestemt sted er også fundamentalt for menneskers trivsel. At slå rødder med sin familie og opleve langvarig tilknytning til det samme område giver en følelse af identitet og mening. Som undersøgelserne viser, oplever personer, der har boet længst tid i deres nuværende bolig, den højeste livskvalitet. Det er ikke tilfældigt.

Stedforankring handler om at være fortrolig med sit territorielle rum. Den intimitet tager tid at udvikle og forsvinder ofte, når man flytter meget rundt. Når man er rodfast med sin familie et bestemt sted, føler man sig forbundet med de forudgående generationer, der har bygget kirken, skolen, butikkerne, forsamlingshuset, idrætshallen og alle de andre fysiske mødesteder, hvor mennesker knytter bånd.

Værdien af stedforankring er velbeskrevet. I nyere tid har især Hartmut Rosa i bøgerne "Fremmedgørelse og acceleration" (dansk, 2014) og "Resonans" (dansk, 2021) karakteriseret stedforankring som afgørende for menneskets oplevelse af mening. I det moderne accelerationssamfund svækkes denne forankring, fordi fleksibilitet og mobilitet prioriteres. Det fører til fremmedgørelse og tab af resonans, det vil sige følelsen af forbindelse til verden. Rosa argumenterer derimod for, at stabile relationer til steder kan modvirke fremmedgørelse og skabe dybere livskvalitet.

Foreningsliv og frivilligt engagement

Fra køkkenbordet til forsamlingshuset – sådan kan man beskrive vejen fra familiens intime fællesskab til lokalsamfundets bredere engagement. For et stærkt civilsamfund kendetegnes især

¹⁴ Hymowitz, K.S. (2023). *The Indispensable Institution*, City Journal <https://www.city-journal.org/article/review-of-the-two-parent-privilege-by-melissa-kearney>; Wilcox, W.B. (2023). *The Two-Parent Advantage*, City Journal <https://www.city-journal.org/article/the-two-parent-advantage>

ved et aktivt foreningsliv. Det er ikke tilfældigt, at de samme områder, der har stabile familier, også har stærkt foreningsliv. Familien fungerer som en slags "træningslejr" for samfundsdeltagelse.

I mindre bysamfund er der ofte en større andel af befolkningen, der engagerer sig i frivilligt arbejde. Civilt engagement er her ikke blot en fritidsbeskæftigelse, men en grundsten i det sociale liv. Frivilligt engagement er ganske enkelt kernen i velfungerende fællesskaber, hvor borgerne ved egen hjælp har genskabt forarmede og nedbrudte samfund.

Et eksempel er den lille by Asferg ved Randers, der viser, at stærke civilsamfund kræver et samspil mellem forskellige slags mennesker som rollemodeller, ildsjæle, projektudviklere, økonomikyndige og håndværkere.¹⁵ Lokale fællesskaber som Asferg viser ikke blot noget af det fineste i dansk historie – at mennesker ved egen hjælp formår at rejse sig og opbygge værdifulde institutioner til gavn for dem selv og deres efterkommere – men også den nærmest organiske karakter af velfungerende samfund: Her er der brug for alle, håndværkerstanden til kulturborgerskabet.

Ser vi mod andre lande, er der også værdifulde indsigter at hente. Seth Kaplan er en amerikansk ekspert i fejlslagne stater, der efter i årevis at have rejst verden tyndt er vendt hjem til USA for at genrejse fejlslagne lokalsamfund. Det har han skrevet artikler og en bog om, "Fragile Neighborhoods" (2023). Kaplan fremhæver en række betydningsfulde træk ved stærke lokalsamfund. Under COVID-19-pandemien trådte frivillige for eksempel lynhurtigt til for at fordele mad og medicin til dem, der var isolerede i deres hjem, og naboer arrangerede udendørs legegrupper for børn. Mens pandemien rasede, oplevede børn i dårligt fungerende lokalsamfund derimod mere isolation og øget skærmtid, hvilket siger noget om værdien ved fysisk samvær. Sunde lokalsamfund er som et immunforsvar for vores sociale helbred. Når dette forsvar svækkes, bliver vi mere sårbare over for mistrivslens virus. Pandemi eller ej.

Når Danmark gang på gang ligger blandt de øverste lande i verden i forhold til tillid og livskvalitet i målinger fra bl.a. World Values Survey og FN, skyldes det, at de civile bevægelser – andels-, højskole-, frikirke-, friskole- og idrætsbevægelsen – historisk har været afgørende for at skabe det Danmark, vi kender i dag. Et land med en stærk sammenhængskraft.¹⁶ Takket være ildsjæles engagement blev der bygget fysiske mødesteder, hvor borgere kunne knytte bånd og dyrke deres interesser. Disse ildsjæle fandt glæde ved selv at bygge værdifulde institutioner, ofte uden megen hjælp udefra, som de kunne give videre til deres børn og børnebørn. To af Danmarks førende eksperter i foreningsliv og frivilligt engagement, Gunnar Svendsen og Gert Svendsen, har beskrevet denne proces i bøger som "Social kapital" (2006) og "Tillid" (2012).

¹⁵ Støvring, K. (2024). *Civilsamfundet er det danske guld*, jyllands-Posten.dk <https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE16753472/civilsamfundet-er-det-danske-guld/>

¹⁶ Støvring, K. (2010). *Sammenhængskraft*, Gyldendal

Naboskaber

Naboskaber spiller også en central rolle for muligheden for at leve det gode liv. I mindre bysamfund kender man i højere grad sine naboer, og der er mere daglig kontakt mellem borgerne i form af "lette relationer". Den gensidige hjælpsomhed og tryghed, der følger med at kende dem, man bor iblandt, skaber en grundlæggende tillid i hverdagen.

Socialpsykologerne Jonathan Haidt og Zack Rausch har på sitet "After Babel" forklaret, hvorfor især unge og børn nyder godt af gode naboskaber.¹⁷ Som med familier giver tætte nabofællesskaber et stabilt netværk af jævnaldrende og voksne, som børn kan stole på, samarbejde med og lære færdigheder af. De voksne støtter og beskytter børnene og hjælper dem igennem hårde tider i ungdomsårene. I velfungerende lokalsamfund kan børn frit bevæge sig mellem deres venners hjem, klubberne og boldbanerne uden voksenopsyn, fordi naboerne stoler på hinanden. Børnene forventes også at yde noget til fællesskabet fra en tidlig alder, lige fra at passe børn til at lave lektiehjælp og tage ansvar i sportsklubberne. Alle har en rolle, og det giver børn en følelse af tilhørsforhold og formål.

Velfungerende lokalsamfund er ifølge Haidt og Rausch kendetegnede ved, at de er så små, at mange kender hinanden; men de er store nok til at sikre, at der er skoler, restauranter, supermarkeder, kirker og fysiske mødesteder for foreninger og klubber. Her hjælper folk hinanden, som man kender det fra gode naboskaber. De handler ind for ældre, klipper deres hække, fejrer Sankt Hans på vejen, der er lektiehjælp og børnepasning.

Summen af disse elementer – familier, stedforankring, foreningsliv og naboskaber – skaber den ramme, hvori det gode liv kan udfolde sig. Det er ikke velstand eller statusjagt, der giver livskvalitet, men meningsfulde relationer og følelsen af at høre til i forpligtende fællesskaber, hvor man både kan modtage hjælp og bidrage til andres liv. Den slags civile fællesskaber bygger på en generationspagt, en taknemmelighed over for det, der er skænket os, og en forpligtelse til at give disse goder videre til vores efterkommere. Denne pagt ses tydeligt i områder, hvor værdier som konsekvenspædagogik, selvforsørgelse og ansvar for fællesskabet står stærkt. Her hedder idealet: "Du skal gøre dig umage, og du har selv et ansvar."

4. Den kommunitaristiske menneske- og samfundsforståelse

Datadrevne undersøgelser viser altså, at det gode liv i høj grad leves i familier og civile fællesskaber, og forskellige teorier har identificeret de bærende elementer i disse fællesskaber. Men hvorfor virker de? For at forstå det kan det være frugtbart at gribe tilbage til en kommunitaristisk forståelse af mennesket og samfundet, der udfordrer de dominerende

¹⁷ Haidt, J. og Rausch, Z. (2024). *The Great Deterioration of Local Community Was A Major Driver of The Loss of The Play-Based Childhood*, afterbabel.com <https://www.afterbabel.com/p/community-based-childhood>

opfattelser i vores moderne liberaldemokratiske samfund, hvor individualismen og velfærdsstaten står centralt.

De empiriske fund får med andre ord deres dybeste forklaring gennem en forståelse af mennesket som familie- og samfundsvæsen.

Kommunitarismen har sin rod i en amerikansk tradition hos filosoffer som Alasdair MacIntyre i bogen "After Virtue" (1981), Michael Sandel i "Liberalism and the Limits of Justice" (1982), Michael Walzer i "Spheres of Justice" (1984) og Charles Taylor i "Sources of the Self" (1989) frem til nutidige formuleringer hos blandt andre Patrick Deneen i "Why Liberalism Failed" (2018). I Danmark er kommunitarismen først inden for de senere år kommet til at spille en rolle som i min egen bog "Sammenhængskraft" fra 2010 og mere aktuelt hos Rasmus Ulstrup Larsen i "Tidens tegn" (2020), Christian Egander Skov i "Borgerlig krise" (2022) og Alexander Sokol i "Dyd" (2025).

Kommunitarismens liberalismekritik

Inden for en kommunitaristisk eller kommunitær teori forstår man især samfundets mistrivsel – angst, depression, stress og ensomhed – som udslag en liberal ideologi. Liberal skal ikke forstås som en snæver partipolitisk kategori, men snarere som en grundlagstænkning både til venstre og højre med fokus på frisættelse. Den kan tage form af en rettighedsideologi, der underminerer pligt- og dydsfællesskaber, eller som en velfærdsstatsideologi, der tømmer civilsamfundet for funktioner. Liberalismen i denne forstand har medvirket til at fremme en atomisering og svækkelse af samfundets sammenhængskraft og dermed en svækkelse af muligheden for at leve det gode liv.

Lad os se på nogle danske eksempler:

Flere og flere ønsker at bo alene og leve som singler. 32 procent af singlekvinderne ønsker ikke en fast partner, og for første gang i Danmarkshistorien er der nu flere, der bor alene end med en partner. Flere kvinder, de såkaldte solomødre, vælger også med statens hjælp at få børn uden fædre, og kvinder føder generelt det laveste antal børn i 37 år. Sociologer har talt om en ny livsstil, hvor det at få børn ikke længere anses som en forpligtelse og som en forudsætning for det gode liv, men derimod som en hæmning for det. For uden børn kan man bruge mere tid på sig selv, gå på museer, cafeer, restauranter, gallerier og i butikker, og man kan lettere gøre karriere. Man behøver heller ikke at forpligte sig med en fast partner. I stedet kan man løbende udskifte sine dates på platforme som Tinder. Individualismen er også slået igennem i synet på fællesskaber. Adspurgte, om "fællesskabet er vigtigere end den enkelte person", svarer kun 12,7 % af kvinder mellem 18-34 år, at de er "meget enige". Blandt jævnaldrende mænd udgør andelen 22,9 %.¹⁸

¹⁸ Hansen, S. (2019). *Hver tredje singlekvinde ønsker ikke en partner*, berlingske.dk

<https://www.berlingske.dk/kultur/hver-tredje-singlekvinde-oensker-ikke-en-partner-kvinder-bliver>; Fallesen, L.S. og Krasnik, B. (2023). *Er du uden en partner? Så er du bestemt ikke alene. Nu er der flere enlige end par i Danmark*,

Velfærdsstatens funktionstømning af civilsamfundet er også velkendt. Når staten overtager flere og flere af de opgaver, der tidligere blev varetaget af civilsamfundet og her især familien – fra børnepasning til ældrepleje – svækkes båndene, der skaber sammenhængskraft. Tilsvarende tømmer centraliseringen mange lokalsamfund for funktioner gennem lukning af skoler, domhuse, seminarier, politistationer og sygehuse.

Endelig skaber en liberal indvandringspolitik parallelsamfund og svækker den kulturelle homogenitet. Den amerikanske sociolog Robert Putnam har gennem omfattende undersøgelser af amerikansk civilsamfund påvist, at i områder med høj etnisk og kulturel diversitet er der lavere tillid, mindre foreningsdeltagelse, mindre frivilligt arbejde og generelt lavere livskvalitet.¹⁹ Dette bakkes op af metastudier og af undersøgelser af danske lokalområder.²⁰ Homogene samfund præget af kommunitære værdier som det danske har historisk haft lettere ved at opbygge stærke civile institutioner og dermed højere livskvalitet.

I det følgende vil jeg pege på en række grundantagelser i kommunitarismen, der kan forklare de civile fællesskabers betydning for livskvalitet.

Det situerede selv: Mennesket som socialt væsen

Ifølge kommunitarismen er mennesket ikke først og fremmest et frit og uafhængigt individ, men et socialt væsen, der får identitet og mening gennem dybere forpligtelser over for andre mennesker i partikulære fællesskaber – familie, lokalsamfund, nation og kirkemenigheder. Vi kommer ikke til verden som rene individer, der kan skabe en identitet helt fra bunden. Vi er derimod født ind i en kulturel sammenhæng, der giver os en særlig identitet, forpligtelser, mening og retning i vores liv. Her er familien det primære socialiseringsrum.

Alasdair MacIntyre udtrykker det således i sin bog "After Virtue": "Jeg er en eller andens søn eller datter, en andens fætter eller onkel; jeg er en borger i denne eller hin by, et medlem af denne

kristeligt-dagblad.dk <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/er-du-uden-en-partner-saa-er-du-bestemt-ikke-alene-nu-er-der-flere-enlige-end-par-i-danmark>; Funch, M. (2024). *Fertiliteten har ramt endnu et lavpunkt*, kristeligt-dagblad.dk <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/danske-kvinder-foeder-det-laveste-antal-babyer-i-37-aar>; Voxmeter (2023). *Unge kvinder er mere individualistiske end unge mænd*, voxmeter.dk <https://voxmeter.dk/unge-kvinder-er-mere-individualistiske-end-unge-maend/>

¹⁹ Putnam, R.D. (2007). *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*, Scandinavian Political Studies, Volume 30, Issue 2

²⁰ Dinesen, P.T. og Sønderskov, K.M. (2018). *Ethnic Diversity and Social Trust. A Critical Review of the Literature and Suggestions for a Research Agenda*, The Oxford Handbook on Social and Political Trust, red. Uslander, E., Oxford University Press

https://www.researchgate.net/publication/316059676_Ethnic_Diversity_and_Social_Trust_A_Critical_Review_of_the_Literature_and_Suggestions_for_a_Research_Agenda; se også same forfattere (2015). *Truer etnisk diversitet i nabolaget danskernes tillid til andre mennesker?*, videnskab.dk <https://videnskab.dk/kultur-samfund/truer-etnisk-diversitet-i-nabolaget-danskernes-tillid-til-andre-mennesker/>

eller hin klasse eller profession; jeg tilhører denne stamme, klan eller nation. Hvad der er godt for mig har således at gøre med, hvad der er godt for en person, der indgår i disse roller.”

Her forstås mennesket som grundlæggende indlejret i fællesskaber. Vi er ikke primært autonome individer, der indgår kontrakter med hinanden, men sociale væsener, hvis identitet er uadskillelig fra vores relationer. Vi er mødre, fædre, sønner, døtre, venner, landsmænd og medborgere, før vi er individer.

Denne kommunitære opfattelse anerkender, at vi ikke bare kan melde os ud af vores forpligtelser som ud af en kontrakt med det lokale elselskab. De ligger meget dybere. Hele vores selvforståelse formes af tilhørsforhold til fællesskaber, der ikke blot er midler til at tilfredsstille individuelle behov, men er konstituerende for vores identitet. Nogle af de vigtigste tilhørsforhold vælger vi ikke selv – vores forældre, vores land – men er ikke desto mindre, og netop derfor, afgørende for vores liv.

Menneskets selvforståelse og selvværd er altså dybt forbundet med de fællesskaber, det indgår i. Mennesker er altid-allerede indlejret i fællesskaber, der ofte ikke blot er noget, vi frit vælger til eller fra som forbrugere på et marked eller funktion i en stat, men er ”konstitutive” for vores selvforståelse som moralske personer.

Dydsetikkens betydning for fællesskabet

Til det at være et socialt væsen hører dyderne. Dydsetikken er afgørende for at forstå, hvorfor nogle lokalsamfund fungerer så godt. I det gode samfund er der ganske enkelt stærkere dyder for gensidighed, hjælpsomhed, generøsitet, ansvarlighed og initiativrighed.

Selv om den kommunitære tilgang er kritisk over for liberalismen, ser den ikke bort fra individet og dets lykkefølelse. Ideen er, at man får det godt af at gøre det gode, og det gode gør man altid for andre. At det gode liv ikke er noget andet, men noget mere omfattende, end personlig lykke, har filosofiprofessor Søren Harnow Klausen skrevet om i sin bog ”På sporet af din lykke” (2018). Et godt liv er ikke kun baseret på lykke, men også på moralske handlinger og bidrag til samfundet som videnskabelige opdagelser, skabelsen af kunst, men også at være en god ven, en god forælder, ægtefælle, lærer, sygeplejerske og så videre. Vi bør ifølge Harnow Klausen finde tilbage til antikkens filosofi, hvor lykke (eudaimonia) og det gode liv ofte blev betragtet som det samme. Aristoteles skelnede ikke skarpt mellem de to, men så menneskets psyke som summen af dets adfærd og handlinger og antog, at man ikke kunne have det godt uden også at gøre det gode.

En kernetanke i dydsetikken, der også går tilbage til Aristoteles, er, at mennesket har et potentiale, der skal virkeliggøres. Mennesket fødes ikke frit, men *bliver* frit gennem kultivering af sin natur i forpligtende fællesskaber med andre mennesker. Etikens opgave er at frembringe de højere mål i mennesket, som Alexander Sokol skriver i sin bog ”Dyd”. Det dydsetiske perspektiv ligger i, at mennesket gennem dannelse skal kultivere sociale dyder som samarbejdsevne, behovsudsættelse og selvdisciplin.

Disse dyder læres ikke gennem abstrakt undervisning, men gennem deltagelse i fællesskaber. Når undersøgelser viser, at livskvaliteten er højere i stabile familier og i områder med stærkt foreningsliv og frivilligt engagement, understreger det dydsetikkens relevans for det gode liv.

Kommunitarisme er således ikke et opgør med friheden, men en dybere forståelse af, hvad frihed er: At det gode samfund forudsætter karakterfaste borgere, der kan styre sig selv. Det bedste samfund er det samfund, hvor borgerne ikke skal styres af staten. I det gode samfund kan borgerne derimod styre sig selv og hinanden gennem fælles moral. Det skaber et tillidssamfund, der hviler på stærke normer for pålidelighed og gensidighed. Denne selvstyring kultiveres i dydsetiske fællesskaber. Først og fremmest i familien, men også i lokalsamfund.

Den kommunitære filosofi et nødvendigt korrektiv til liberalismen og repræsenterer et skifte fra frigørelsens og rettighedernes ensidighed til en mere balanceret forståelse, hvor fællesskabet og det gode liv igen får en central plads.

Sædelig integration

Stærke fællesskaber med karakterfaste, dydsetiske personer er partikulære moralske ordener. Michael Sandel formulerer det således i bogen "Public Philosophy" (2006):

"At have personlig karakter er at vide, at jeg bevæger mig i en historie, som jeg hverken bestemmer over eller kan styre, men som ikke desto mindre har konsekvenser for mine valg og min adfærd. Den trækker mig tættere på nogle og fjernere fra andre; den gør nogle mål mere passende, andre mindre."

Stærke civile institutioner skaber den moralske infrastruktur, der er nødvendig for et velfungerende samfund. Det er en af grundene til, at velfærdsstatens omfordelingspolitik ikke i sig selv kan redde et lokalsamfund fra forfald. Tværtimod risikerer man at gøre borgerne til klienter. Sagt anderledes: Velfungerende samfund er afhængig af en sædelig orden for at kunne fungere. Fælles sædvaner – normer, moral, dyder, værdier – og en uskreven etisk overenskomst mellem borgerne må være givet, før tillidssamfund og liberale stater kan etableres. Sædelighed befinder sig nemlig på et mere grundlæggende niveau end individuelle rettigheder. Som det hedder i den kommunitære retorik: Et frit, stabilt samfund skal ikke blot være retsligt, men også sædeligt integreret.

Den kommunitaristiske værdsættelse af kulturel homogenitet – under forudsætning af, at kulturen er præget af de rette normer, der er befordrende for opbygning af social kapital – kan virke kontroversiel i en tid præget af diversitet. Men som de undersøgelser, der ligger til grund for denne rapport, peger på, har personer, der bor i områder med en høj grad af kulturel ensartethed, ofte højere livskvalitet, nyder større tryghed og indgår i stærkere fællesskaber. Det afgørende er, at der eksisterer en grundlæggende sædelig konsensus, der kan danne grundlag for samfundets institutioner og borgernes samarbejde.

Fra stat til samfund

En ledetanke i kommunitarismen er, at det gode liv ikke kan skabes af velfærdsstaten. Tværtimod kan en overdreven statslig indblanding svække de civile fællesskaber, der er kilden til ægte livskvalitet. Det er ikke offentlige ydelser, men sociale relationer og meningsfulde fællesskaber, der skaber det gode liv.

Det peger på en kommunitaristisk vej fremad: fra det gensidigt betingende kompleks af stat og individualisme til samfund. Målet er ikke at afvikle velfærdsstaten, men at genfinde balancen mellem stat og civilsamfund. Staten bør give plads til, at civilsamfundet kan udfolde sig på egne præmisser. Civile institutioner må styrkes som rum for dydernes kultivering og fællesskabets udfoldelse.

De vellykkede eksempler fra revitaliseringen af mindre byer viser, at lokalt initiativ og engagement kan skabe positive forandringer, når borgerne får frihed og ansvar. Kommunitarismen fremhæver netop betydningen af lokal autonomi – at beslutninger træffes så tæt på de berørte som muligt. Det er i tråd med de empiriske fund, der viser, at de mest velfungerende lokalsamfund er dem, hvor borgerne selv tager initiativ og tager ansvar for fællesskabet.

Sammenfattende giver det kommunitaristiske perspektiv en dybere forståelse af, hvorfor familier og lokalsamfund med stærke fællesskaber skaber højere livskvalitet. Det handler ikke blot om praktiske fordele ved at dele ressourcer eller undgå ensomhed. Det handler om, at mennesket grundlæggende er et socialt væsen, der først kommer til fuld udfoldelse i forpligtende fællesskaber – med familien som den vigtigste og mest elementære normbærer – hvor dyder kan kultiveres. Balancen mellem individ og kollektiv skaber den ramme, hvori det gode liv kan realiseres: Hvor borgernes fælles moralske orden danner grundlag for både personlig frihed og kollektivt ansvar.

Teorien bliver til praksis, når vi forstår, at politik for familien er politik for civilsamfundet.

5. anbefalinger

Med udgangspunkt i undersøgelsesternes resultater og den kommunitaristiske forståelsesramme vil jeg afslutningsvis pege på konkrete anbefalinger til, hvordan familier og civilsamfundet kan styrkes, og hvordan der kan skabes bedre betingelser for det gode liv. Disse anbefalinger handler ikke blot om at hjælpe individuelle familier, men om at genopbygge det sociale væv, der binder samfundet sammen.

Styrk familien som samfundets grundlæggende enhed

Stabile familier er afgørende for livskvaliteten, især for børn. For at styrke familien anbefales:

- Økonomiske incitamenter, der gør det lettere for familier at prioritere tid sammen, f.eks. gennem fleksible arbejdstidsordninger og forbedrede barselsordninger
- Reduktion af tilskud til inseminering af enlige og reduktion af økonomisk kompensation ved skilsmisses

- Supplement til skolemateriale om familielivet, så mere normkritiske tilgange balanceres
- Styrkelse af ægteskabsvejledning og familierådgivning

Tænketanken Prospekt har fremlagt en række konkrete forslag til at styrke familielivet i Danmark, der kan fungere som yderligere supplement til ovenstående anbefalinger.²¹ De fokuserer særligt på fleksibilitet og valgfrihed for familierne. Blandt de centrale anbefalinger er:

Fleksible arbejdsmodeller, der tillader variation i forældrenes arbejdstidsfordeling uden skattemæssige ulemper; fleksible pasningsmodeller, der giver familier frihed til at vælge deres ideelle pasningsløsninger; styrkelse af familienetværk ved at gøre det muligt for bedsteforældre at bidrage aktivt til børnefamiliernes hverdag, både som børnepassere og som økonomisk og følelsesmæssig støtte; samt øget frihed til familier til selv at vælge fordelingen af barsel, arbejde og fritid. Prospekts argumentation bygger på samme præmis som denne rapport: At familien ikke kun er et privat anliggende, men en samfundsinstitution, der er afgørende for børns udvikling og samfundets sammenhængskraft.

Familien er civilsamfundets afgørende byggesten. Politiske tiltag bør derfor understøtte stabile familierelationer frem for at undergrave dem.

Styrk de lokale fællesskaber

Centraliseringen har tømt mange lokalsamfund for funktioner. Denne udvikling bør vendes. Forslag til styrkelse af lokale fællesskaber:

- Fortsat udflytning af offentlige arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner til mindre byer og landområder
- Genåbning eller etablering af lokale servicefunktioner som biblioteker, borgerservice og sundhedstilbud
- Økonomisk støtte til at bevare og udvikle fysiske mødesteder i lokalsamfundene, f.eks. forsamlingshuse, idrætshaller og kulturhuse
- Bedre infrastruktur og offentlig transport, der forbinder landområder med hinanden og med større byer

Fysiske rammer har stor betydning for dannelsen af fællesskaber. De steder, hvor mennesker mødes ansigt til ansigt, er afgørende for udviklingen af tillid og sociale relationer. Igen bør det understreges, at der skal være et minimum af ildsjæle i lokalsamfundet til at modtage og implementere støtten fra det offentlige, fonde og velhavere.

Skab balance mellem stat, marked og civilsamfund

Velfærdsstaten har i tiltagende grad tømt civilsamfundet for funktioner. Det svækker de sociale bånd og den gensidige forpligtelse, der skaber livskvalitet. Derfor anbefales:

²¹ Tænketanken Prospekt (2024). *Det er tid til at tage den familiepolitiske samtale alvorligt*, via.ritzau.dk <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/14118841/taenketanken-prospekt-det-er-tid-til-at-tage-den-familiepolitiske-samtale-alvorligt?publisherId=13561549&lang=da>

- En skattereform, der begunstiger familier, så forældre f.eks. kan vælge at gå hjemme og passe deres børn i stedet for at sende dem i institutioner
- Reducering af bureaukrati i relation til frivillige foreninger og lokale initiativer
- Øget subsidier og skattefordele til nonprofitorganisationer og sociale virksomheder, der arbejder med at styrke lokale fællesskaber
- Decentralisering af beslutningskompetence, så flere beslutninger træffes tæt på de mennesker, de vedrører

Frivillighed bygger på hjælp til selvhjælp og glæden ved at se frugten af eget arbejde. Der bør derfor gives plads til, at civilsamfundet kan udvikle sig på egne præmisser.

Fremhæv dyderne i den offentlige samtale

Den offentlige samtale er i dag domineret af et rettighedssprog, der betoner individets krav og ønsker. Vi anbefaler at supplere dette med et sprog for dyder og det gode liv:

- Fremhævelse af forbilleder, der eksemplificerer sociale dyder som ansvarlighed, hjælpsomhed og engagement i fællesskabet
- Anerkendelse af almindeligt arbejde og dets værdighed
- Styrkelse af dannelsesdimensionen i uddannelsessystemet med fokus på karakterdannelse, ikke kun kompetenceudvikling
- Offentlig anerkendelse af frivilligt arbejde og lokalt engagement

Et sprog for det gode liv skal erstatte det liberale sprog for frigørelse og rettighedsindividualisme som det dominerende sprog. For det gode liv kan kun realiseres i forpligtende fællesskaber, hvor man kan være noget for nogen.

Lokal autonomi

De stærkeste lokalsamfund er dem, hvor borgerne selv har taget initiativ til forandring. Frivilligt engagement kan vende en negativ udvikling. Derfor anbefales:

- Etablering af puljer til borgerinitierede projekter i lokalsamfundene
- Forenkling af ansøgningsprocedurer for støtte til lokale projekter
- Etableringen af lokale udviklingsråd med reel indflydelse og eget budget
- Støtte til forsøg med nye samarbejdsformer mellem borgere, virksomheder og kommune

Fornemmelsen af ejerskab og inddragelse er afgørende for et vellykket lokalsamfund. Borgerne må kunne sige: "Dette er min by".

Langsigtet perspektiv

De anbefalinger, der her er skitseret, handler ikke om at skabe hurtige resultater, men om en langsigtet kulturændring.

Mistrivsel er et udbredt problem, særligt blandt unge.²² Unge bombarderes med utallige muligheder for at forbinde sig online, men føler sig mere isolerede end nogensinde. Undersøgelser fra bl.a. Mary Fonden viser en tredobling af andelen af ensomme i de yngre generationer igennem de seneste cirka ti år.²³ Ved at genopdage fællesskabet og skabe bedre rammer for det gode liv i familien og de lokale sammenhænge kan vi vende denne udvikling. Det kræver både politisk vilje, lokalt engagement og en fornyet forståelse af, hvad der virkelig skaber livskvalitet for mennesker. Et komunitært menneske- og samfundssyn.

Som de omfattende undersøgelser fra bl.a. Realdania viser, er det ikke primært materiel levestandard, der skaber det gode liv, men derimod meningsfulde relationer, tilhørsforhold til et sted og engagement i fællesskabet. Det er værdier, vi må genopbygge og styrke, hvis vi ønsker et samfund med højere livskvalitet for alle.

Det gode liv findes i fællesskabet – ikke i isoleret selvrealisering eller individualisme. Ved at styrke familien og civilsamfundets institutioner kan vi skabe bedre vilkår for menneskelig trivsel og et samfund med større sammenhængskraft og livskvalitet.

²² Tænk tanken Prospekt (2024). *Vi skal fortsat tage mistrivsel alvorligt*, [taenketankenprospekt.dk](https://www.taenketankenprospekt.dk/2025/01/27/notat-vi-skal-fortsat-tage-mistrivsel-alvorligt/)
<https://www.taenketankenprospekt.dk/2025/01/27/notat-vi-skal-fortsat-tage-mistrivsel-alvorligt/>

²³ Ritzau (2024). *Ny undersøgelse viser massiv ensomhed blandt unge voksne*, [via.ritzau.dk](https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/13903917/ny-undersogelse-viser-massiv-ensomhed-blandt-unge-voksne?publisherId=13559876&lang=da)
<https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/13903917/ny-undersogelse-viser-massiv-ensomhed-blandt-unge-voksne?publisherId=13559876&lang=da>